

О. А. Яновська

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

## Імпліцитність адресата як складова смислової цілісності поетичного тексту М. Вінграновського

**Яновська О. А. Імпліцитність адресата як складова смислової цілісності поетичного тексту М. Вінграновського.** У статті розглянуто імпліцитність адресата та об'єкта опису в поезії М. Вінграновського. З'ясовано, що імпліцитність учасників комунікативного акту задається займенниками без попереднього вживання референта, через слова, словосполучення, ужиті в переносному значенні, синтаксичні конструкції, у яких адресат виражений через семантику дієслів. Простежено роль ключових слів у тлумаченні неявно вираженого адресата.

**Ключові слова:** текст, адресат, імпліцитність, образ, лексема, ключові слова, референт.

**Яновская О. А. Имплицитность адресата как компонент смысловой целостности поэтического текста М. Винграновского.** В статье рассмотрена имплицитность адресата и объекта описания в поэзии М. Винграновского. Определено, что имплицитность участников коммуникативного акта задается местоимениями без предварительного употребления референта, через слова, словосочетания, употребленные в переносном значении, синтаксические конструкции, в которых адресат выражен через семантику глаголов. Прослеживается роль ключевых слов в истолковании неявно выраженного адресата.

**Ключевые слова:** текст, адресат, имплицитность, образ, лексема, ключевые слова, референт.

**Yanovska O. A. Implicitness of the recipient as a component of semantic integrity of the poetic text of M. Vingranovsky.** The implicitness of the recipient and the described object in the poetry M. Vingranovsky is considered in the article. It is determined that the implicitness of the participants of the communicative act is given without the use of pronouns referent, through words, phrases, as used in a figurative sense, syntax constructions, in which the recipient is expressed through the semantics of verbs. The role of keywords in the interpretation of the implicit recipient is investigated.

**Key words:** text, recipient, implicitness, image, lexeme, key words, the referent.

Поезія М. Вінграновського відзначається сугестивністю, тонким відчуттям слова, художньою своєрідністю. На сьогодні існує чимало праць, присвячених творчому доробку автора, зокрема досліджено фразеологію як чинник формування художнього світу поезії і прози (В. С. Калашник, Ю. І. Калашник), своєрідність ідіостилю (О. М. Андрієць, В. О. Базилевський, І. М. Дзюба, М. М. Ільницький, Т. Ю. Салига), стилістику образів (М. І. Філон, О. О. Маленко, Т. В. Цілінко), оказіональне словотворення (В. С. Калашник), міфотворчість, особливість мовних конструкцій (С. Богдан, М. І. Токар), символіку (Л. Г. Фоміна), фонетичну стилістику (І. В. Борисюк). У монографічних лінгвістичних працях охарактеризовано лексичну ідіосистему в поезіях М. Вінграновського (Л. К. Гливінська), лінгвосинергетику ідіостилю (Л. С. Мініч). Досліджуючи поетичну семантику займенників першої та другої особи в ліриці М. Вінграновського, О. А. Олексенко приходить до висновку про пріоритетність у вербалізації референтів «особистісного Я» і «любовного ТИ» [10:51–55]. Окремих наукових розвідок про адресат у поетичному

тексті М. Вінграновського немає, що й зумовлює актуальність розробки обраної теми. У пропонованій статті ставимо за мету з'ясувати особливість виявлення імпліцитності адресата як невід'ємної складової смислової цілісності художнього тексту М. Вінграновського. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: визначити способи мовного вираження імпліцитності адресата та об'єкта опису, схарактеризувати своєрідність автосемантики займенників на позначення адресата, простежити вплив ключових слів на сприйняття неявного адресата. Об'єктом дослідження є поетичний текст М. Вінграновського. Предмет — неявність адресата та об'єкта опису.

Поетичний текст має подвійну комунікативну структуру. Зовнішня структура — це автор-текст-читач, структура ж самого поетичного тексту вміщує ліричного героя, адресата, об'єкт опису. Неявний образ (адресат), до якого звертається ліричний герой у поетичному тексті М. Вінграновського, не є образом читача. На нашу думку, доцільно одночасно розглянути імпліцитність адресата та об'єкта опису, оскільки в більшості випадків

вони вживаються на позначення одного й того ж образу.

Найчастіше адресат в аналізованих поезіях прямо не називається, на мовному рівні описаний займенниками *ти, ви* без попереднього антецедента, тобто назви відповідного референта, повнозначної одиниці, яка в подальшому контексті заміщується займенником, або через метафоричні конструкції *лошиця з довгими і гордими ногами, мій антисвіте з дикими ногами, чорна райдуга* тощо. Об'єкт опису виражений перифразом *її ім'я*, займенником *вона*. Розгляньмо ті вірші, у яких наявний референт, а займенники виконують функцію його заміщення. Так, у поезії «*Вона була задумлива, як сад*» автор називає об'єкт звертання — це складний словообраз *Вітчизно-сльоземріє-сну, жона, самозбереження народу* [2:143], що стає наскрізним для поетичного тексту М. Вінграновського. Сльоза виникає від сильних душевних переживань, від болю,сльоза в замовляннях — проміжна ланка між водою і кров'ю, має велику очищувальну й цілющу силу [5:487]. Лексема *сльоза* в поєднанні зі словом *Вітчизна* надає останньому конотації 'чистота', 'біль', 'скороминущість'. Словообраз *Вітчизни* відтворено в минулому часі через мовні конструкції, що виражають непевність існування, напівреальність: «*Вона була, мов сад і мов не сад*», «*Вона була, мов ніч і мов не ніч*», «*Вона була, що наче й не була. Але вона була! Була!*», «*Вона була за всі віки...*» [2:142–143]. У цьому вірші об'єкт оповіді *вона* змінюється на адресат *Вітчизно-сльоземріє-сну*. Займенник *вона* має антецедент *жона*: «*Але вона — жона*». Для поетичного тексту М. Вінграновського характерною особливістю є вихід семантики слів за межі словникових значень, ідеться про «генетичну пам'ять» слів у свідомості мовця. Слово *жона* походить від праслав'янської форми \*žena, у багатьох мовах означає "дружина", "жінка", зокрема у дінд *āri š* "жінка", *grī* "богиня", можливий етимологічний зв'язок з коренем іє. \*g'ep- "родити" [7:205–206]. Слово *дружина* етимологічно пов'язано зі словом *друг* праслав'янською *drugъ* з іє. \*dhreu-/ dhru "міцний, тривкий, надійний, вірний" [7:134]. Жінка народжує дітей, отже, продовжує націю. Персоніфікація *Вітчизни* в образі жінки, матері є традиційною для будь-якої національної картини світу, зокрема й для української лінгвокультури. Витоками персоніфікації є архетипний образ Великої Матері (Велика Богиня, Мати Світу, Родова Мати) [5:52] та його тран-

сформація в літературі українського бароко в образ Божої Матері. Розширення семантики образу *матері* через розвиток фольклорної традиції характерне насамперед для поезії Т. Шевченка: «*Привітай же, моя ненько, Моя Україно, Моїх діток нерозумних, Як свою дитину*» [17:49], — а пізніше й для всієї наступної української літератури. Жіночі долі Катерини, Ганни, Марії у творах Т. Шевченка є долею самої України. Так само як мати робить можливим появу (присутність у світі) дитини, так само Вітчизна (як буття) уможливорює появу такого суцього, як людина. Цілісний образ-міф *України-жінки* стає формантом в утворенні смислової цілісності поетичного тексту М. Вінграновського.

У вірші «*Останній міст проплив удалині*» референтами займенника *ти* є словообрази-звертання *красо, україночко, Батьківцино, Вітчизно*: «**Красо моя! Вкраїночко моя!** Ну, що мені робити — я не знаю! <...> *Твоє обличчя світле, як надія, Пахкими пальцями торкнув я уночі, І кров змішав я із твоєю, як зерно із землею по весні. Тоді ти стала мною, Батьківцино, А я тобою на світанні став* <...> *Там губи я торкнув твої, Вітчизно* <...> » [2:118–119]. Сучасне значення лексеми *батьківщина* — "країна стосовно людей, які в ній народилися", "місце народження людини", "спадщина від батьків". Лексеми *батьківщина, вітчизна* є синонімами, проте етимологічно ці слова пов'язані з жіночим началом. *Батьківщина* праслав'янською *bata, batja* [6:152], яке може бути зіставлене з дінд *řita* "батько", *Вітчизна* праслав'янською \*otъсь "батенько", споріднене з гр. *ἄττα* "батько", лат. *atta*, а також дінд. *atta* "мати, старша сестра" [8:233]. Так, англійською мовою слова *вітчизна, батьківщина* мають кілька відповідників *fatherland* (*father* — батько, *land* — земля) і *motherland* (*mother* — матір, *land* — земля).

Окрему групу становлять вірші, у яких образ-адресат виражено займенниками *ти, ви* без уживання референта. Як слушно зауважує О. Олексенко, оскільки в ліриці М. Вінграновського ліричне Я і ТИ практично завжди безіменне, воно значною мірою втрачає функцію заміщення, набуваючи своєрідної автосемантиї [10:54]. Такі займенники стають виразниками імпліцитності, значущими домінантами в семантичній побудові тексту. Унаслідок автоінтертекстуального дослідження текстів, у яких займенники мають явно виражений антецедент — злитий словообраз *жінки-батьківщини*, ми прийшли до висновку

про семантичну ускладненість образів, а отже, можливою є їхня реалізація в інших поезіях без зазначення референта. Ідеться не про те, якщо в одному вірші займенник *ти* позначає Україну, то в інших теж, а про взаємовплив, перегук смислів, що стоять за ключовими словами, мовним вираженням адресата, та про усвідомлення семантики складних образів, у тому числі й образу адресата, у творчості М. Вінграновського, варіативність їхнього вираження.

На сприйняття неявного для читача адресата, до якого звертається ліричний герой, впливають ключові слова, що є знаками українського етнопростору і сприймаються одночасно і в своїх прямих значеннях, і в символічних неявних значеннях, задають вектор смислового розгортання поетичного тексту. Такими ключовими словами є *зоря, дорога, небо, море, хмара, птах, сон, хата, могила, кінь, степ, лиман, кров*: «*Моя ви пам'ять степу-ковили, Зорі небесний голос і свободи*» [2:338], «*Тебе я прошу: з погляду, з туману, З могил і вітру серце відпусти!*» [2:304], «*Я б тебе заховав за коня чи могилу, Та могили й коню де сховатись самим? <> Я б тебе заховав серед неба у Бога, Але небові й Богу сховатися де?*» [2:377], «*Дорога давня молодіс, Де б твій веселий крок не став*» [2:331].

На підтвердження того, що не варто сприймати неявний образ, виражений займенниками *ти, ви* без зазначення референта, лише як почуття любові до жінки, процитуємо спогади дружини М. Вінграновського: «Перебираючи архів Миколи, я знайшла його рукою записаний вірш «*Вас так ніхто не любить...*». Заголовок цього вірша був «*Україні*». А про те, що вірш «*Я сів не в той літак*» не був нав'язаний конкретною жінкою (як переконаний дехто навіть із ближчого його оточення), казав мені Микола сам: «*І взагалі не про жінку там мова*»» [9:438]. Займенники *ти, ви, ми* дозволяють авторові відтворити глибину почуттів ставлення до створюваного неявного образу: займенник *ти* задає стилістичний ефект близькості, присутності поруч, спорідненості, інтимності («*Де не повернешся — кругом у світі ти...*» [2:257]); займенник *ви* відтворює почуття пошани, святості, віддаленості («*Земля на небі, вечір, щастя, дим, роки і рік, сніги, водою стерті, — вони мені одне лиш: ви і ви*» [2:338]); займенник *ми* (ліричний герой + ти) відображує почуття нерозривності, духовної єдності («*Мені приснились ми. Схвильовано і тихо Ми ідемо по*

*губи у Дніпрі, І погляд ваш мені любов'ю ди-ха*» [2:120]).

У поетичному тексті М. Вінграновського сам факт уживання займенників замість прямого називання об'єкта звертання говорить і про те, що для ліричного героя об'єкт звертання є настільки святим, що він боїться навіть озвучити це ім'я. Пригадаймо одну з Божих заповідей: «Не згадуй імені Господа Бога твого даремно», а також рядки з вірша М. Вінграновського «*Ніч Івана Богуна*»: «*Я вірю в Бога — В Україну. Вона мій Бог і поводир*» [2:191] ( у збірці «Вибрані твори» 1986 року маємо інший варіант: «*Не вірю в Бога — В Україну...*», що, на нашу думку, зумовлено часом друку видання).

У вірші «*Ії ім'я*» ідеться про Україну, хоч у контексті цієї лексеми немає: «*Все життя таврований одним і тим же іменем <...> Це ім'я — моєї долі хвища, Це ім'я — не лоскут носовий <...> Це ім'я для вас лиш територія Від коліски і до крематорія! <...> Я ще пропечу ним, ще проклацаю Кожну душу, груди і чоло*» [2:125–126]. Словосполучення *її ім'я* є авторським закодованим перифразом. Важливим видається простежити автоінтертекстуальність слова *ім'я* в поетичному тексті М. Вінграновського. У поезії «*Качки летять! Марієчко, — качки...*» лексичний повтор та паронімія слів *Марія–мрія, мрієчко–Марієчко* задає мелодіку звучання, зближує семантику цих слів: «*Маріє, мріє, мрієчко моя, Моя Марієчко тривожна, Твоїм гірким, як світ, ім'ям Мені звучить хвилина кожна*» [2:195]. Наскрізним композиційним елементом у перших чотирьох строфах вірша є онім *Маріє*, займенник *ти*, у наступних чотирьох строфах — лише займенник *ви*. Спостерігаємо перехід від звертання до *Марії* як до жінки на початку поезії в розмовному стилі («*Качки летять! Марієчко, — качки...<...> Благословляю і люблю Твоє чоло двадцятивесне, І ший лінію тонку, і руки звітрені і хтиві...*»), що створює ефект її присутності, до об'єкта звертання, вираженого займенником *ви* як узагальненого образу («*Спасибі вам. Для вас одної Я вас творю з прогірклих мрій <...> Ви — та струна моя одна, В якій усі життя і смерті Мені — сповна!*»). У такому контексті онім *Марія* стає виразником концептуальної інформації: в українській літературі це ім'я є символом матері, жінки-страдниці. Епітет *гірке* (ім'я) та онім *Марія* (Мімі <д.-євр. māgāg "бути гірким" — гірка) [15:212] набувають конотації страждання упродовж

багатьох віків. Смысл рядка *твоє чоло двадцятивесне* є подвійним — і двадцять років (стосовно жінки), і двадцять століть (стосовно України). Категорія часу стосовно образу Марії представлена з минулого (*твоє чоло двадцятивесне*) до теперішнього часу (звертання до *Марії* в теперішньому часі), що свідчить про факт існування образу Марії, проте його описано як напівреальний (*Я наче в сні тебе ловлю*), неіснуючий, більше того, автор створює його заново: «для вас одної я вас творю з прогірклих мрій» (перегук з мотивом творення «В синьому небі я висіяв ліс...»). Антропонім *Марія* набуває контекстуальних семних компонентів ‘пам’ять’, ‘історія’, ‘становлення нації’, ‘доля’ тощо.

В іншому вірші «*Марія*» антропонім *Марія* через інтертекстуальне, автоінтертекстуальне прочитання цього образу стає виразником підтекстової інформації, хоча, на перший погляд, поезія є ліричним портретом жінки «*На базарі рученьки ісклала, В білій хустці, в сірім піджаці, На хлібину голову поклала, Задрімала в хліба на щоці*» [2:156].

Згадувані вірші «*Качки летять! Марієчко, — качки...*», «*Марія*» стають метатекстом для прочитання поезії «*Сумні без батька двоє діток цих*», у якому ім’я жінки не названо: «*А мати із сапою день при дні На буряках на школу, і одежу, Та на харчі вже грішми заробляє Ї поволі старіє щовечора сама...<> Я вже забув, як звати їхню маму. Якщо і не забув, то що із того? -<> Її ім’ям мій освітився хрест*» [2:294]. У поетичному тексті М. Вінграновського словосполучення *її ім’я* постає як певний авторський перифраз, що в контексті міфологічної, фольклорної, біблійної символіки набуває індивідуально-авторського звучання, прихованого смислу. *Хрест* — один із найдавніших у світових міфопоетичних і релігійних системах, це символ віри, надії, любові, духовної перемоги, спасіння, а водночас і страждання, жертвовності [16:73,76]. За давнім звичаєм, засуджені на смерть несли до місця страти хрести, на яких їх розпинали, з чим пов’язано й значення фразеологічної сполуки «нести хрест» — терпляче переносити страждання, випробування долі [13:140]. У поезії «*Я скучив по тобі, де небо молоде...*» проєкцію смислового розгортання задають ключові слова — символи *вогонь, води, небо, молитва*, семантика яких закорінена в міфологію, фольклор, релігію: «*З вогню і вод, від неба і до неба Твоїм ім’ям на тебе я молюсь*» [2:304]. Дієслово

*молитися* означає «звертатися до бога, до святих з проханням, подякою; проказувати слова молитви», у фольклорі молитва — це своєрідний код, який відкриває шлях до висот духовного пізнання [5:320]. У М. Вінграновського таким кодом, текстом молитви стає неназване ім’я. Лексеми *вогонь, води, небо* в уявленнях праслов’ян є первісними стихіями світоустрою, Вогнем та богинею води Даною була породжена Любов; вода та вогонь — це дар людині, необхідний для життя, у той же час вода — це символ очищення від гріхів, духовне відродження; у древніх релігіях існував ритуал очищення шляхом стрибання через вогонь, вогонь часто супроводжує явлення Бога, з вогнем порівнюють слово Боже; небо втілює вищу релігійну цінність і прирівнюється до Бога [1]. Вислів *від неба і до неба* може мати кілька тлумачень. По-перше, нашим предкам притаманне уявлення про багаторівневість неба [1; 12:378, 380]. По-друге, небесний світ уявлявся як ізоморфний або дзеркальний земному, а за ознакою глибини та кольору зіставляється з морем. У мовній картині світу М. Вінграновського ця дзеркальність існує в різних виявах. Так, зокрема, у романі «Северин Наливайко» небо віддзеркалює землю [3:397], в оповіданні «Літньої ночі» вода віддзеркалює небо [4:326]. Тому вислів *від неба і до неба* можна прочитувати як ‘від води до неба’.

У вірші «*І липи темна тінь, горіха тінь прозора...*» адресат виражений експліцитно через звертання *дружино, жона*, проте ствердження думки ліричного героя про називання імені адресата в майбутньому, а також ключові слова *поле, могили* є авторським кодом для прочитання неявного образу *жінки-України*: «*І говорило поле, і могили, І я казав собі у темноті: Не назову тебе. Хоч знаю, Що прийде час і назову. І від Дунаю до Дунаю, На верховині, на низу Я назову тебе. Я знаю. <...> Повір мені, ти чуєш, чуєш, Моя дружино і жона?»* [2:298].

Відповідно до архаїчних уявлень мати, земля й рід становили неподільну цілість, оскільки через матір людина була пов’язана з усіма своїми живими та мертвими родичами [11:85]. У вірші «*В кукурудзинні з-за лиману*» прямо не названий образ описано як такий, що належить до нематеріального світу, сакральний, та відтворено через уживання займенника *хтось*: «*Мене окликнув хтось!.. Був голос Жіночий — вогкий і тремкий. Я оглянувся — ніде нікого: Ні губ, ні кроку, ні руки.*

*Але душа моя затерпла — відкрилась голо-  
сом отим Дорога біла серед степна, Де  
йшлось великим і малим, А множество вже  
стало станом Позаду мене в небесах...»*  
[2:256]. Використанням неозначено-особо-  
вого займенника «хтось», пише М. Токар, зі  
значенням 'референт, невідомий мовцеві' ав-  
тор створює атмосферу таємничості, неназ-  
ваності об'єкта; синекдоха *ні губ, ні кроку, ні  
руки* посилює враження належності голосу  
саме до нематеріального світу [14:290]. Сло-  
восполучення *жіночий голос* може мати ши-  
рокий спектр контекстуальних сем.

Підсвідоме інтуїтивне почуття щодо гли-  
бинного архетипного образу *матері-жінки-  
України* на мовному рівні відтворюється че-  
рез синекдоху, а саме лексеми *обличчя, голос,  
крок, слова*: «*Затям собі, — і замолю Твоє  
обличчя... Глей і глицю, І цю дорогу дорогу,  
Де в старім сні про Острияницю Чорніє груша  
на снігу*». [2:169], «*Але порожня йде дорога  
З гори під гору, з ночі в ніч. Вже й сон твої  
цілує ноги, спориш сіріє за дверима — Та за-  
верни мене з дороги, Ти хочеш! Можеш! —  
заверни! Невже нам дітись де немає? Хіба  
ти в мене не одна?.. Ти б завершила, та немає  
Ні слів, ні голосу нема...»* [2:353].

Отже, названі ключові слова стають чин-  
никами творення імпліцитної інформації, за-  
дають координати простору, часу для ство-  
рення образу, який прямо не названо, але  
внаслідок автоінтертекстуального прочитан-  
ня вибудовується єдиний словообраз *Вітчиз-  
на, Батьківщина / сльоза, сон, мрія / Марія —  
її ім'я / жінка (жона, дружина, вкраїночка) /  
ти, ви, хтось/ жіночий голос, твоє обличчя,  
твій крок / чистота, довірливість, краса,  
любов («Ти — вся любов. Ти — чистота, До-  
вірливість благословенна. Твоя краса мені  
свята, Твоя любов мені священна»* [2:75]).  
З одного боку, використання займенників без  
антецедента свідчить про особливе ставлення  
ліричного героя до об'єкта звертання як до  
чогось святого, з другого ж, будь-яка конкре-  
тика цього образу унеможливила б відтво-  
рення злитості цих образів. Імпліцитність

адресата дозволяє авторові відтворити варі-  
ативні глибинні найтонші асоціативні відчут-  
тя, пов'язані з цим складним семантично міс-  
тким образом *жінки-України*.

Адресат також виражений через дієслова,  
котрі не потребують називання суб'єкта дії.  
Приміром, у вірші «*Поглянь і глянь: з-за ве-  
сен зими стали*» це спонукальні речення, ко-  
трі стають домінантою композиції: «*Поглянь  
і глянь: з-за весен зими стали. <...> Осінніми  
імлістими устами Не бий, не ріж, не доріжай  
мене. Дивись: моря. Дивись: мій погляд — по-  
ле.<...> Не йди, а глянь...<...> Люби мене.  
Нікого не люби»* [2:363]. Подвійність смисло-  
вого сприйняття останнього рядка вірша за-  
дана синтаксичними структурами. Якщо роз-  
глядати їх як два парцеляти, два односклад-  
них спонукальних речення, друге з яких  
є неповним з пропущеною частиною «крім  
мене» матимемо значення «*люби мене. (крім  
мене) нікого не люби*». А можна розглядати  
як два односкладних спонукальних повних  
речення, тоді прочитується зміна думки від  
«*люби мене*» до «*нікого не люби, у тому числі  
й мене*», де імпліцитною інформацією буде  
зміна думки, наприклад, через відчуття про-  
вини, недостойності цього почуття.

Отже, у поетичному тексті М. Вінгранов-  
ського імпліцитність адресата задається за-  
йменниками без попереднього використання  
референта, словами, словосполученнями,  
ужитими в переносному значенні, синтаксис-  
ними конструкціями, у яких адресат вираже-  
ний через семантику дієслів. З'ясовано, що  
формантами імпліцитної інформації є ключо-  
ві слова — знаки української етнокультури,  
які задають вектор смислового розгортання  
поетичного тексту й образу адресата зокрема.  
Через автоінтертекстуальне прочитання ви-  
явлено, що неявним адресатом у поетичному  
тексті М. Вінграновського є злитий наскріз-  
ний семантично ускладнений образ *жінки-  
вітчизни*. Перспективним є дослідження ін-  
ших витоків імпліцитності як невід'ємної  
складової художньо-сислової цілісності по-  
етичного тексту М. Вінграновського.

### Література

1. Архим. Никифор Библейская энциклопедия. Труд и издание архимандрита Никифора [Электронный ресурс]. — М., 1891. — Режим доступа до кн. : <http://ontomaster.mrezha.ru/index1.html>
2. Вінграновський М. Вибрані твори: У 3 т. / Микола Вінграновський. — Тернопіль : Богдан, 2004. — Т. 1 : Поезії (1954—2003 pp.), 2004. — 400 с.
3. Вінграновський М. Вибрані твори : У 3 т. / Микола Вінграновський. — Тернопіль : Богдан, 2004. — Т. 2: Северин Наливайко : роман, — 2004. — 400 с.

4. Вінграновський М. Вибрані твори : У 3 т. / Микола Вінграновський. — Тернопіль : Богдан, 2004 — Т. 3 : Повісті й оповідання, 2004. — 352 с.
5. Войтович В. М. Українська міфологія / Валерій Войтович. — К. : Либідь, 2002. — 664 с.
6. Етимологічний словник української мови : В 7 т. / [редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.] — К. : Наук. думка, 1982. — Т. 1. — 1982. — 632 с.
7. Етимологічний словник української мови : В 7 т. / [редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.] — К. : Наук. думка, 1985. — Т. 2. — 1985. — 572 с.
8. Етимологічний словник української мови : У 7 т. / [редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.] — Т. 4. — 2003. — 656 с.
9. Маршал Вінграновський. Книга про поета (спогади, есеї, листи, інтерв'ю) / [передм., упоряд. П. Вольвача]. — К. : Ярославів Вал, 2011. — 480 с.
10. Олексенко О. Функційно-семантична своєрідність прономінативів зі значенням особи в ліриці М. Вінграновського / О. Олексенко // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. — Донецьк : ДонНУ, 2013. — Вип. 27. — С. 51—55.
11. Писаренко Ю. Г. Велес-Волос в язичницькому світогляді Давньої Русі : дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.04 «Археологія» / Писаренко Юрій Георгійович. — К., 1996. — 289 с.
12. Славянские древности: этнолингвистический словарь: в 5 т. / [под ред. Н. И. Толстого]. — М. : Международные отношения. — 1995. — Т. 1. — 1995. — 584 с.
13. Словник української мови : В 11 т. / [ за ред. І. К. Білодіда]. — Київ : Наук. думка, 1970—1980. — Т. 11. Х—Б. — 1980. — 700 с.
14. Токар М. І. Функціонування міфологем у поезії Миколи Вінграновського / М. І. Токар // Вісник Харк. ун-ту. — Харків. — 1999. — № 448. — С. 288—291.
15. Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. — К. : Довіра, 2005. — 509 с.
16. Філон М. І. Хрест як прецедентний текст і символ національної культури в поезії Шевченка / М. І. Філон // Вісник Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. — 2005. — № 707. Сер. : Філологія. — Вип. 46. — С. 72—80.
17. Шевченко Т. Г. Твори : У 3 т. — К. : Держвидав худ. л-ри УРСР, 1963. — Т. 1 : Поетичні твори. — 1963. — 732 с.

УДК 808.5

## ***Т. Л. Левченко-Комісаренко***

*Харківський національний економічний університет*

### **Риторичний континуїтет: творчий діалог чи його імітація?**

---

**Левченко-Комісаренко Т. Л. Риторичний континуїтет: творчий діалог чи його імітація?** Метою статті є розгляд фактів безпосередньої залежності принципів і способів риторичної творчості від способів світосприйняття, як наслідок, і від специфіки звернення до діалогічної форми (із пізнавальною настановою, заради наближення до істинного знання або до жанрової форми, що використовується лише для передачі вже відкритої, заданої наперед істини). Аргументується поняття риторики як жанру, що охоплює все коло мовних контактів, невідповідних формальній логіці, і простежується його еволюція. Увага звертається на діалогічні (діалектичні, топологічні) засади риторичного вчення.

**Ключові слова:** *риторика, топика, топ, діалог.*

**Левченко-Комісаренко Т. Л. Риторический континуитет: творческий диалог или его имитация?** Целью статьи является рассмотрение фактов непосредственной зависимости принципов и способов риторического творчества от способов мировосприятия, как следствие, и от специфики обращения к диалогической форме (с познавательной установкой, ради приближения к истинному знанию или к жанровой форме, используемой лишь для передачи уже открытой, заданной наперед истины). Аргументируется понятие о риторике как жанре, который охватывает весь круг языковых контактов, неподчиненных формальной логике, и прослеживается его эволюция. Внимание обращается на диалогическое (диалектическое, топологическое) основание риторического учения.

**Ключевые слова:** *риторика, топика, топ, диалог.*